

FINANCOVÁNO
EVROPSKOU UNIÍ
AZYLOVÝ, MIGRAČNÍ
A INTEGRAČNÍ FOND

CO PŘINESLA NOVELA ŠKOLSKÉHO ZÁKONA V INKLUZI ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM

VE ŠKOLÁCH I PORADNÁCH SE STÁLE POTÝKAJÍ S NEJASNOSTMI A ŽÁCI CIZINCÍ NEMAJÍ DOSTATEK KURZŮ ČEŠTINY

Praha, 12.2.2018: Ve školním roce 2016/17 se v českých mateřských, základních a středních školách vzdělávalo podle statistiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy celkem 38 794 dětí a žáků cizinců. Je to něco přes 2 % z celkového počtu dětí a žáků v uvedených školách. Není to zanedbatelné číslo vzhledem k faktu, že tito žáci mají minimální či žádnou znalost českého jazyka. V praxi škol tento fakt představuje nutnost zajištění dostatečné jazykové podpory ve formě kurzů češtiny jako druhého jazyka tedy češtiny pro cizince. To je podmínka k plnohodnotnému začlenění žáků s odlišným mateřským jazykem (dále OMJ) v zapojení do výuky a získání vzdělání, na které mají dle zákona a Úmluvy o právech dítěte nárok.

Podpora vzdělávání dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) není systematická. Novela školského zákona sice přinesla pozitivní změny, ale také řadu problémů např. v diagnostice dětí s OMJ pro účely jazykového vzdělávání. A navíc řadu systémových problémů nevyřešila a ukazuje se, že zanedbatelné části těchto dětí se podpora pro zvládnutí češtiny nedostane včas a adekvátně jejich potřebám.

I proto uskutečnila v období od října do listopadu 2017 META – Společnost pro příležitosti mladých migrantů **kulaté stoly k tématu začleňování dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem a reflexi novely školského zákona**. Setkání proběhla v Plzni, Ústí nad Labem, Kolíně a Praze, kam META přizvala klíčové zástupce škol, školských poradenských zařízení, neziskových organizací, státních institucí, obcí a jednotlivých krajů.

Reflexí novely školského zákona se META v krajích rozhodla zabývat poté, co rodiče dětí s OMJ opakovaně **naráželi na odmítavá stanoviska** pedagogicko-psychologických poraden k vyšetření jejich dětí a doporučování podpůrných opatření podle § 16 školského zákona. Přičemž jedno z podpůrných opatření je výuka **češtiny jako druhého/cizího jazyka** tedy češtiny pro cizince. Po celý školní rok 2016/17 přicházely k nároku cizinců na podpůrná opatření od autorit (Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního ústavu pro vzdělávání) rozdílné a často protichůdné informace. Základním argumentem proti jejich podpoře z podpůrných opatření bylo ustanovení o zajištění **jazykové přípravy** dětem cizincům plnícím si povinnou školní docházku podle § 20 školského zákona, která by měla předcházet nárokové podpoře z § 16. Tento argument by byl opodstatněný v případě, pokud by tato jazyková příprava byla nároková a funkční. Bohužel tomu tak není. Problematické a **nedostatečné zajištění jazykové přípravy** z § 20 čelí uvedené autority kritice škol i neziskových organizací již řadu let. META nakonec získala od České školní inspekce a MŠMT stanoviska k možnosti souběžné podpory cizinců z obou paragrafů. Ta jsou k dispozici na portálu [Inkluzivní škola.cz](http://Inkluzivni.skola.cz).

Na setkáních klíčových zástupců ve vzdělávání v jednotlivých regionech nás tedy zajímalo, jak je v praxi uplatňována podpora dětí a žáků s OMJ ve školách a jestli došlo oproti prvnímu roku implementace novely školského zákona k nějakému posunu.

Setkání ukázala **široký rozptyl praxe škol** v zajištění podpory žákům s OMJ a to i v rámci jednotlivých krajů. Identifikovala školy s dobrou pedagogickou i finanční kapacitou, ale také školy, které nedokáží nebo nechtějí jazykovou přípravu ani podporu dětem a žákům s OMJ zajistit a to včetně škol k tomu krajem pověřených. Ukázalo se, že školy využívají k podpoře žáků s OMJ různé možnosti. Malá část z nich je zvyklá čerpat finanční prostředky z rozvojových programů MŠMT a žáky tedy podporují výhradně z § 20. Školy, které mají menší počet dětí s OMJ, nebo školy, kterým se dobře spolupracuje s pedagogicko-psychologickými poradnami v nastavování inkluzivního prostředí, pak využívají spíše podporu z § 16, která se zjevně postupně začíná uplatňovat i pro žáky s OMJ.

Pedagogicko-psychologické poradny, i přes absenci diagnostických nástrojů k vyšetřování jazykových kompetencí a nedostatek tlumočnicků, využívají upravených nástrojů a metod. I zde však platí, že rozptyl v praxi poraden je značný. Některé pro účely aplikace § 16 školského zákona vyšetří děti cizince v jazykových kompetencích a navrhnou podporu ve 2. nebo 3. stupni podpory, jiné poradny to stále odmítají. Setkání potvrdila, že poradnám **chybí diagnostické nástroje**, ale především **metodický a jednotný postup**, který by sladil praxe poraden a sjednotil tak vyšetřovací postupy i doporučení, která poradny školám dávají. Bohužel se ukázalo i to, že poradny naráží na školy, které podporovat žáky s OMJ odmítají.

Krajské úřady mají již od roku 2004 povinnost zajistit ve spolupráci se zřizovateli škol **jazykovou přípravu** dětem cizincům na základních školách. Toto opatření je již léta kritizováno jako nefunkční. Kraje totiž pouze jmenují školy, které jsou jazykovou přípravou „pověřené“, už ale nekontrolují samotnou realizaci ani ji finančně nepodporují, výjimkou je Hlavní město Praha. Reálně, avšak ojediněle, funguje jazyková příprava založená na aktivitě samotných ředitelů některých pověřených škol, které čerpají prostředky z rozvojových programů. Tyto prostředky čerpají i školy nepověřené, kde se vyskytuje větší počet žáků cizinců. Potvrdilo se tedy již poněkolkáté, že toto **není funkční model** poskytování tolik potřebné jazykové přípravy. Krajům také chybí informace o počtu a potřebách cizinců v regionu a nikdo také nezjišťuje, zda se jazyková příprava dostane všem žákům cizincům, kteří si v kraji povinnou docházku plní.

Setkání v krajích ukázala, že konkrétní **potřeby jednotlivých zástupců v regionech se v zajištění podpory žákům s OMJ** významně liší. Základní témata se však prolínají všemi čtyřmi kraji. Shrnuli jsme je do následujících bodů:

1. Školám akutně chybí možnost zajištění intenzivních **kurzů češtiny jako druhého/cizího jazyka** ihned po příchodu žáků bez znalosti jazyka. Školy se potýkají s nedostatkem financí a v důsledku toho dochází k výraznému zpoždění realizace výuky češtiny oproti aktuálním potřebám, to pak klade vyšší nároky na školu v začlenění dětí do běžné výuky. Školy nemají dostatek kvalifikovaných pedagogů ČDJ. Chybí metodologie výuky i kurikulum.

2. Chybí relevantní informace o **počtu a potřebách dětí a žáků s OMJ v regionu**, což znesnadňuje nastavení adekvátní podpory a zajištění financování. Z toho vyplývá potřeba **posílení vzájemné komunikace, informovanosti** všech aktérů ve vzdělávání (školy, ŠPZ, ČŠI, NIDV, OSPOD, MŠMT, NÚV, kraj, obce, nestátní neziskové organizace ad.). Možné řešení se nabízí ve **vytvoření platformu** pro pravidelná setkávání.
3. Pedagogicko-psychologickým poradnám i školám chybí metodické vedení a jasné a jednotné informace k poskytování podpory i výuky. Proto je třeba **systémové nastavení způsobu podpory těchto dětí a žáků a ukotvení metodické podpory pedagogů a pracovníků PPP** při vzdělávání dětí a žáků s OMJ. K tomu může napomoci i šíření dobré praxe.

Zjištění ze všech setkání potvrdila naše předchozí zkušenosti z každodenní práce se školami a rodinami cizinců. Opakovaně se ukazuje, jak je důležité, aby aktéři, kteří v terénu poskytují své služby (vyšetřují, dávají doporučení, vzdělávají, poskytují finanční prostředky, dávají metodickou podporu, apod.) měli jistotu a oporu v tom co dělají. Jinak nelze očekávat kvalitní zajištění zmiňovaných služeb. Nejistota, která v podpoře dětí a žáků s OMJ panuje, obtížná vymahatelnost „nárokové“ podpory, nesnadné zajištění výuky češtiny jako druhého jazyka, které je pro úspěšné začlenění dětí s OMJ do výuky zásadní, to vše komplikuje hladký průběh vzdělávání těchto dětí. Komplikuje to život učitelů, poradců, a především dětí i jejich rodičů. Dobré praxe v jednotlivých regionech ukazují, že se situace pomalu zlepšuje. Je ale potřeba, aby nároková podpora nebyla zajištěna na základě úsilí osvědčených a aktivních jednotlivců, ale aby byla nastavena systémově. A to musí zajistit MŠMT, které zatím v otázce systematické podpory cizinců aktivní není.

Autoři článku

PhDr. Kristýna Titěrová, programová ředitelka [META, o.p.s.](mailto:titerova@meta-ops.cz), 773 609 395, titerova@meta-ops.cz
Mgr. Martin Šimáček, advocacy a lobbying [META, o.p.s.](mailto:martin.simacek@centrum.cz), 222 521 446, martin.simacek@centrum.cz
Bc. Lucie Soukupová, networking a PR [META, o.p.s.](mailto:soukupova@meta-ops.cz), 773 304 464, soukupova@meta-ops.cz

META, o.p.s. - Společnost pro příležitosti mladých migrantů

Od roku 2014 podporuje cizince v rovném přístupu ke vzdělávání a v pracovní integraci. Pedagogickým pracovníkům poskytuje metodickou podporu a vzdělávání formou akreditovaných seminářů. Pro žáky ZŠ a SŠ realizuje workshopy na témata migrace a uprchlictví. Kromě přímé práce s cizinci a pedagogy se podílí na prosazování a spoluvytváření vzdělávacího systému, který dokáže koncepčně, kontinuálně a v odpovídající míře reagovat na vzdělávací potřeby všech žáků a rozvíjet jejich potenciál. Prostřednictvím široké škály aktivit pro veřejnost napomáhá rozvoji otevřeného dialogu a porozumění mezi cizinci a většinovou společností.

Kulaté stoly byly realizovány v rámci projektu [Program na podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky cizinci VIII](#) (reg. č. AMIF/7/03), který je financován v rámci národního programu Azylového, migračního a integračního fondu a rozpočtu Ministerstva vnitra České republiky.